

Cryptocoryne nevillii Trim. ex Hook. f.

Toen ik circa 15 jaar geleden besloot het genus *Cryptocoryne* nader te onderzoeken, had ik geen vermoeden van de problemen die ik zou ontmoeten. Had ik mij tot literatuurgegevens en het bestuderen van herbariummateriaal beperkt, dan zou er wel een aantal vragen zonder antwoord zijn gebleven, maar dat zou niet ongebruikelijk en niet ontmoedigend geschenen hebben.

De geringe afmetingen van de planten, de toewijding waarmee wijd en zijd aquariumliefhebbers de cultuur beoefenden en de grote toevloed van levende exemplaren, zowel rechtstreeks uit de tropen als ook van (trotse) eigenaars afkomstig, brachten mij tot het besluit het kweken ter hand te nemen en daarmee na te gaan hoe het met de vermelde verschillenmerken tussen de soorten eigenlijk stond. Dit kweken, in de kasjes van het Laboratorium voor Plantensystematiek en -Geografie der Landbouwhogeschool, waar ik werkzaam ben, en met de voortreffelijke hulp van W. Grotenbreg, die het werk in en om de kas leidt en helpt verrichten, had zoveel resultaat, dat ik tot op de huidige dag met veel meer moeilijkheden te kampen heb dan toen ik, in alle onschuld, blijmoedig begon. Een half dozijn soorten moet nog als nieuw beschreven worden, een dozijn 'soorten' toonden zich zo verrassend plastisch dat ik besluiteloos om meer duidelijkheid sta te pleiten en zou wensen, dat zij met inspraak en medezeggenschap konden helpen bij het ontraadselen van moeder natuurs speelsigheden.

Het zou evenwel niet goed zijn te veel verzuchtingen te laten horen: het kweken als sluitstuk op literatuur, herbarium en theorie, heeft in sommige gevallen wel degelijk schone en verblijdende resul-

taten opgeleverd. Een voorbeeld daarvan is *Cryptocoryne nevillii*.

In die vervlogen dagen, waar ik over sprak, bestond de 'ijzeren garde' van de doorsnee aquariumliefhebber uit 3 soorten, die hij onder de namen *Cryptocoryne cordata*, *Cr. beckettii* en *Cr. nevillii* kende. Wij weten nu, dat die *Cr. cordata* een verkeerde identificatie was: de werkelijke naam voor die vroeger overal aangetroffen, tegenwoordig veel minder in cultuur aangetroffen soort, bleek *Cr. grabowskii* Engler te zijn (zie b.v. Het Aq. 31 (9), 1961, p. 214 en De Wit, Aquariumplanten, 2e druk, 1966, p. 154-155).

Cr. beckettii was inderdaad wat men dacht, dat hij was; nauw verwante, niet-bloeiend nauwelijks te onderscheiden soorten kwamen hem sindsdien gezelschap houden (b.v. *Cr. lutea*, *Cr. petchii*, *Cr. walkeri* enz.).

Cr. nevillii was de Crypto, die men bijzonder graag kweekte en kweekt als 'voorgroenplantje', omdat de helder groene, dichtopeen staande blaadjes op de aquariumbodem niet hoger reikten dan een cm of 8 à 10 en dus als bodembedekking uitmuntend werk deden. Ze groeiden diep ondergedoken redelijk snel en stelden geen hoge eisen aan de lichthoeveelheid. Weliswaar bloeien zij in die omstandigheden zeer zelden, en indien al eens een spatha verschijnt, ontwikkelt deze zich gewoonlijk slechts ten dele en verslijmt zonder veel ander gevolg dan een gevoel van teleurstelling voor zijn baas, die hem door de voorruit dagenlang hoopvol bespiedde.

Het lag voor de hand, dat ik probeerde 'Cr. nevillii' emers te kweken en daartoe plantte ik enige dozijnen plantjes uit, van verschillende zijden door

aquariumhouders ter beschikking gesteld. Zij waren, bij ontvangst, alle gelijk van uiterlijk en er bestond geen reden te veronderstellen wat stond te gebeuren.

De cultuur had plaats in natte modder (een mengsel van turfmoel, rivierzand en een kleine kleigift). Getemperd daglicht en een luchtvochtigheid van niet veel minder dan 100 % bij een temp. van 22-30 (35) °.

Na enige maanden, toen de submers gegroeide bladrozetjes zich vernieuwd hadden, had ik duidelijk verschillende planten, die kris en kras door elkaar stonden en die wij 'sorteerden', een groep van peuters (smalbladig, klein, glimmend groen, zware wortelstok), een van middelgrootte (breder blad, niet glimmend groen) en een groep van veel grotere (smalbladig, sterk glimmend) en die wij elk in een nieuwe bak uitplantten. Ze bleven nu 'constant', de planten behielden hun uiterlijk, bleven op de boven kort aangeduide manier verschillend, en nu mocht ik zeggen wat *Cr. nevillii* was, één van drieën (zo, ja, welke dan?), of twee, of geen van drieën. Het wachten was op een bloeiwijze en na enige jaren werd geduldig wachten en zorgvuldig kweken beloond.

Ik moet erbij zeggen, dat de heer Grotenbreg en ik niet geheel op eigen kracht voeren. Wij hadden het voorrecht met Dr. Legro (Laboratorium voor Tuinbouwplantenteelt der Landbouwhogeschool) een regelmatig contact te mogen onderhouden. Zijn kweekresultaten, zijn onderzoek van de chromosomen en de ideeën, die hij bij onze gesprekken op tafel legde, gaven steun en hulp, die wij niet gaarne en niet zonder nadeel zouden hebben gemist.

In 1898 beschreef Hooker *Cryptocoryne nevillii* (Flora Ceylon 4, p. 346), een nieuwe soort voor de flora van Ceylon, die hij op voorstel van Trimen naar Nevill noemde, en die daarom voluit *Cryptocoryne nevillii* Trimen ex Hook. f. moet heten. Het was dus allereerst noodzakelijk precies te weten hoe de soort die Trimen en Hooker bekend maakten, er uit zag. Nu zijn die eerst beschreven herbariumexemplaren van de Aronskelk-

Cryptocoryne nevillii Trim. ex Hook. f. 1. plant met gesloten spathe (kas Lab. v. Plantensystematiek, aug. 1957); 2. spathe; 3. vlag en keel; 4. geopende ketel; 5. meeldraden, klepje, patrijspootjes; 6. vruchtbeginsels en reuklichamen; 7. boven-aanzicht vruchtbeginsels en reuklichamen; 8. vruchtbeginsel lengtedoorsnede; 9. zaadbeginsel; 10. meeldraad zij-aanzicht; 11. meeldraad boven-aanzicht.

achtigen ('*Araceae*', de familie waar *Cryptocoryne* toe behoort) in de regel al heel belabberd materiaal, want de meeste *Araceae* worden bij het drogen zwart, schrompelen aanmerkelijk en van de vorm *in vivo* blijft maar weinig over. Dat heeft al veel verwarring en twijfel veroorzaakt. Ik had dus al weinig verwachting van het 'type exemplaar' van *Cr. nevillii*, en dat bleek maar al te zeer gerechtvaardigd. In het Kew Herbarium, waar het 'type' bewaard wordt, was een (los) klein stukje blad en een stukje bloeiwijze. Met wat redelijk goede wil was er wel aan te zien, dat de 'keel' geel geweest kan zijn en de 'vlag' purper. Dat was ook de opvatting van latere onderzoekers (b.v. Alston in Trimen, Handb. Fl. Ceylon 6, suppl. 1931, p. 294; Petch, in Ann. Roy. Bot. Gard. Peradeniya, Ceylon XI (1), 1928, p. 23, tab. V, fig. 6-12).

De eerste groep van onze planten, die bloei vertoonden, had deze kenmerken en niets dat in tegenspraak stond met de overige gegevens, hoe

Cryptocoryne parva De Wit, *species nondum descripta*.

schaars die ook waren. En daarom nam ik het besluit dat deze planten inderdaad *Cr. nevillii* vertegenwoordigden. Daarna hebben ze nog wel meer gebloeid, hetzij bij Dr. Legro of in onze kas. De kleurplaat bij dit artikel geeft een uitmuntend beeld van *Cr. nevillii*, al is door het gebruik van flitslicht het 'glanzen' van het blad overgeaccentueerd. Het blad van *Cr. nevillii* is niet 'dof', maar zeker ook niet glimmend en dit feit moet bij de beschouwing van de plaat niet worden vergeten. Kleur en vorm van de spathe zijn evenwel onverbeterlijk weergegeven. Hier volgt de beschrijving.

Cryptocoryne nevillii Trimen ex Hook. f.

Rozetvormende, gras-groene (nimmer purper getinte) bladeren. Boven water ontwikkelde bladeren met groene of bruinige bladsteel, die van boven afgeplat en breed, ondiep gegroefd is en dubbel zo lang als de bladschijf kan zijn, zich aan de top wigvormig verbredend tot de vrijwel vlakke éénkleurige groene bladschijf. Lengte bladschijf $3\frac{1}{2}$ - $7\frac{1}{2}$ cm, breedte $1\frac{1}{2}$ cm, grootste breedte ver beneden het midden, smal eirond tot langwerpig, geleidelijk toegespitst, met onduidelijke, zij het brede middennerf, aan weerszijden 1-3 slanke, onduidelijke zijnerfven.

Onder water ontwikkelde bladeren hebben een aan de voet langer wigvormige bladschijf en zij blijven zeer veel kleiner van afmetingen.

Spatha 5-8 cm lang (ketel $1\frac{1}{2}$ cm, buis 2-4 cm, vlag 2 cm), de buis met duidelijke vergroeiingsnaad. Spatha roodpurper, bij de ketel lichter getint. Bovenhelft van de binnenwand van de ketel met vele ronde putjes ('patrijspoortjes'). Vlag rechtop, vlak, in de bovenhelft driekwart gedraaid, wrattig. Keel gekraagd, geel. Meeldraden ca. 60. Vruchtbeginsels 5, met kleine niet zichtbaar papilleuze, ovaal-ronde, in het centrum iets ingezonken, vrijwel vertikaal gerichte stempel. Vruchtbeginsel met ca. 20 eitjes.

Verspreidingsgebied: Ceylon (Yatiellagala; Halloluva; Kailla).

De tweede groep planten in de sortering, die ik in mijn '*Cryptocoryne nevillii*' had verricht, bloeide enkele jaren later, zowel bij ons als bij Dr. Legro; ik geloof zelfs, dat hij een paar weken eerder succes had. Op het eerste gezicht stond vast toen deze forse, glanzend groene plant een spathe vertoonde, dat hier een soort in het spel was, die van *Cr. nevillii* duidelijk verschilde en al spoedig bleek, dat deze nog niet beschreven was. Het werd: *Cryptocoryne lucens* De Wit (in Meded. Bot. Tuin. Belmonte Arb. 6, 1962, p. 93).

De derde groep planten, de glanzig groene dwergen, beschouwde ik al jarenlang als een onbeschreven soort. Petch had op deze planten al lang

Bloeiende *C. nevillii*.

Foto: R. A. H. Legro

geleden de aandacht gevestigd, toen hij hen in Ceylon aantrof. Ik bezat enig gedroogd materiaal, dat daar uitmuntend bij aansloot. Ofschoon ik overtuigd was, dat mijn cultuurdwergen dezelfde soort waren, wilde ik bloei afwachten. Nu, in maart 1969, na meer dan 10 jaren geduld, verscheen te langen leste 1 spatha. Het was inderdaad precies zoals wij hadden verwacht.

Nu bleek het mogelijk een gedetailleerde beschrijving en afbeeldingen te maken van deze, eveneens nog steeds onbeschreven soort. Hij zal, als

het moment voor publikatie is aangebroken, *Cryptocoryne parva* gaan heten. Het ligt in de bedoeling om t.z.t. een kleurplaat van *Cr. lucens* en van *Cr. parva* in 'Het Aquarium' te publiceren, maar om technische redenen kan dit pas in 1970 gebeuren.

Het zou mij genoeg doen als ik bij die gelegenheid de verdere bijzonderheden over *Cr. lucens* en *Cr. parva* zal kunnen vermelden; als voorproefje is thans al een afbeelding van 'Cryptocoryne parva' bijgevoegd.